

Juhlakirja Esko Riepula 1941*2/2*2001

Toimittanut Ilpo Paaso. Finnpublishers Oy. Tampere 2001. 268 sivua

1. JULKISOIKEUDELLISESTA TUTKIMUKSESTA

Lapin yliopiston pitkäaikainen rehtori Esko Riepula täytti 60 vuotta 2.2.2001. Tapauksen kunniaksi julkaistiin juhlakirja, jonka tekemiseen ovat osallistuneet kaikki Suomessa HTT-tutkinnolla väitelleet julkisoikeuden professorit. Kuten kirjan toimittanut Ilpo Paaso toteaa kirjan esipuheessa, on oikeustieteen tutkijayhteisössä ollut aika tavallista julkaista juhlakirja professorin uran tehneelle henkilölle hänen merkkipäivänään. Esko Riepula eroaa edellisestä kuitenkin siinä, että hän on tehnyt merkittävän elämäntyön Lapin korkeakoulun, myöhemmin yliopiston, rehtorina vuodesta 1979 lähtien. Lapin yliopistoa voi pitkälti pitää rehtori Riepulan luomuksena.

Kirjan kirjoittajat ovat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta Tampereen yliopistossa julkisoikeusoppiaineessa väitelleitä tutkijoita. (Jaakko Husa väitteli Lapin yliopistosta vuonna 1995.) Heidän kaikkien tutkimustyölle on julkisoikeudellinen tutkimussuuntaus, jota kutsutaan Tampereen kouluksi, antanut vaikutteita. Vuonna 1965 Tampereelle perustettiin taloudellis-hallinnollinen tiedekunta, josta valmistuttiin tutkintanimikkeellä hallintotieteiden kandidaatti (HTK). Yhteiskuntatieteellisesti painottuneessa yliopistossa saattoi hallintotieteiden opintosuunnalla lukea pääaineena myös julkisoikeutta. Siihen katsottiin alkuvaiheessa kuuluvaksi hallinto- ja valtiosääntöoikeus sekä yleinen oikeustiede.¹

Tampereen koulun tutkimussuuntauksen, jota kutsutaan Tampereen empirismiksi, keskeisenä ideana oli ottaa julkisoikeustieteen kohteeksi normien lisäksi empiiristä aineista. Tätä aineista pyrittiin analysoimaan tilastollisten tutkimusmenetelmien avulla. Esko Riepula väitteli julkisoikeudesta Tampereella ensimmäisenä empiriaa korostaen. Hänen vuonna 1973 julkaistu väitöskirja käsittelee eduskunnan perustuslakivaliokun-

taa lakien perustuslainmukaisuuden tulkitsijana. Tutkimus sisälsi oikeusdogmatiikalle tyypillisten normisuositusten lisäksi kvantitatiivisesti käsitellyä empiiristä tietoa. Riepulan tutkimuksessa tuotiin esille oikeustiede empiristis-normatiivisena tieteenä, jossa kulloinkin käytettävän metodiikan tulisi riippua tutkittavasta ongelmasta.

Riepulan väitöskirjaa on luonnehdittu edustavimmaksi esimerkiksi valtiosääntöoikeustieteen kolmannen vaiheen aloittaneesta uudesta tutkimustraditiosta. Voidaan sanoa, että teoksesta on muodostunut klassikko, sillä se on edelleen viitatuimpia teoksia suomalaisessa valtiosääntötutkimuksessa. Juhlakirjankin kirjoittajista suurin osa on viitannut Riepulan tutkimukseen kirjoituksissaan. Tätä voi tuskin pitää pelkkänä muodollisena kohteliaisuuden osoituksena juhlakirjan kohdetta kohtaan.

Vaikka julkisoikeudesta myöhemmin väitelleistä suinkaan kaikki eivät edusta Esko Riepulan käynnistämää empirismipainotteista tutkimustraditiota, on hän varmasti jollakin tavalla vaikuttanut juhlakirjan kirjoittajien tuotantoon. Julkisoikeusoppiaine on viime vuosina laajentunut perinteisen hallinto- ja valtiosääntöoikeuden ulkopuolelle. Teoksesta puuttuvatkin ympäristö- ja vero-oikeuden edustajien kirjoitukset, tosin yksikään oppiaineiden professoreista ei ole väitellyt julkisoikeudesta HTT-nimikkeellä.

2. KIRJAN RAKENNE JA SISÄLTÖ

Juhlakirja koostuu kahdeksasta artikkelista. Artikkelit antavat varsin kattavan kuvan tällä hetkellä Suomessa tehtävästä julkisoikeudellisesta tutkimuksesta. Artikkelit käsittelevät oikeusteoriana, valtiosääntö-oikeutta, hallinto-oikeutta, kunnallisoikeutta, lääkintöoikeutta, sosiaalioikeutta ja oikeusvertailua. Julkisoikeuden alue on siis laajentunut Tampereen koulun perustamisajoilta hallinto- ja valtiosääntöoikeuden ulkopuolelle ja jakautunut alalohkoiksi.

Juhlakirjan sisältö on seuraava:

- Seppo Laakso: Hallinto-oikeudelliset periaat-

¹ Tampereen koulun julkisoikeudesta Jaakko Husa: Julkisoikeudellinen tutkimus. Acta Universitatis Lappeenensis N:o. 4. Finnpublishers Oy. Jyväskylä 1995.

teet Euroopan unionissa (s. 1-41),

- Arvo Myllymäki: Pääministerin asema Suomessa (s. 42-71),
- Teuvo Pohjolainen: Kolme kansanvaltaa eli aluehallinnon järjestämisen ongelmia – esimerkkinä rakennerahastojen hallinnointi (s. 72-101),
- Aimo Ryytänen: Uusi perustuslaki ja kunnallinen itsehallinto – periaatetarkastelua kansalaisyhteiskuntakehityksen näkökulmasta (s. 102-134),
- Jukka Kultalahti: Empiirinen metodi oikeustutkimuksessa (s. 135-172),
- Ilpo Paaso: Oikeus, etiikka ja informaatio-standardit terveydenhuollossa (s. 173-202),
- Raija Huhtanen: Huostaanotosta, henkilökohdaisesta vapaudesta ja perhe-elämän suojasta (s. 203-233) ja
- Jaakko Husa: Hallinnon ja oikeuden erottaminen Suomessa ja Ranskassa. Conseil d'Etat'n ja KHO:n vertailua (s. 234-268).

Seppo Laakson artikkelissa käsitellään Euroopan unionin oikeuteen eli yhteisöoikeuteen sisältyviä keskeisiä hallinto-oikeudellisia periaatteita. Unionin toimielimet sekä jäsenvaltioiden tuomioistuimet ja viranomaiset ovat velvollisia noudattamaan näitä periaatteita yhteisöoikeutta soveltaessaan. Periaatteisiin sisältyvät yhteisöoikeuden rakenteelliset periaatteet, kuten oikeuden autonomisuus ja suora sovellettavuus. Unionin ja sen jäsenvaltioiden välisiä suhteita jäsentävillä periaatteilla tarkoitetaan muun muassa organisaatorisen autonomian periaatetta, lojaliteettiperiaatetta ja subsidiariteettiperiaatetta. Aineellisilla oikeusperiaatteilla tarkoitetaan esimerkiksi lailisuus-, perusoikeus-, suhteellisuus- ja luottamuksensuojaperiaatetta. Viimeisenä käsitellään hallinnollis-prosessuaalisia oikeusperiaatteita, kuten asianomaisen kuulemisvelvoitetta, päätösten perustelemisvelvoitetta ja hyvä hallintotavan vaatimuksia.

Laakso toteaa artikkelinsa lopussa (s. 35), että ranskalaisella hallinto-oikeudella on alun alkaen ollut yhteisön piirissä tärkeä merkitys. Myöhemmin saksalainen hallinto-oikeus on nousut keskeiseen asemaan. Brittiläinen traditio on puolestaan antanut vaikutteita puolustautumis-oikeuksien ja prosessuaalisia seikkoja jäsentävien

periaatteiden kehittämisessä.

Viime aikoina oikeusvertailevassa teoriakeskustelussa on käsitelty paljon Euroopan oikeusjärjestysten unifiikaatiota. On puhuttu uuden ius europeuksen syntymisestä. Laakso toteaa, että tietynlaisia kehityspiirteitä kohti ius commune europeum'a on havaittavissa hallinto-oikeuden alalla. Hän kuitenkin pitää perusteltuna välttää sellaista dualistista kehitystä, jossa periaatteita kuten luottamuksensuojaa sovellettaisiin eri tavalla yhteisöoikeudellisessa hallinto-oikeudessa ja kansallisessa hallinto-oikeudessa. Tällaisten epäkohtien välttämiseksi ja yhteisöoikeuden yhdenmukaisen toimeenpanon turvaamiseksi unionin hallinto-oikeuden keskeisten periaatteiden kodifioiminen kirjoitetun normiston muotoon olisi perusteltua.

Arvo Myllymäki tarkastelee pääministerin aseman kehittymistä Suomessa vuoden 1919 hallitusmuodon ajoista vuoden 2000 perustuslain mukaiseen tilanteeseen. Keskeisenä tarkastelun kohteena ovat pääministerin ja tasavallan presidentin väliset suhteet, pääministerin ja valtioneuvoston väliset työnjako ja valtasuhteet sekä Euroopan yhdentymiskehityksen vaikutukset pääministerin asemaan.

Hän toteaa (s. 67-70), että huolimatta pääministerin keskeisestä asemasta Suomen poliittisessa järjestelmässä hallitusmuoto suorastaan vaikenä pääministerin toimivaltuuksista. Sen sijaan vuoden 2000 perustuslaki vakiinnutti pääministerin valtiosääntöoikeudellisen aseman sellaiseksi, joksi se muotoutui 1990-luvun perustuslakiuudistuksen tuloksena. Pääministeri-instituution kehitys Suomessa on merkinnyt dualistisen hallitusvallan maassa koko valtioneuvoston aseman vahvistumista. Pääministeristä on yhä selkeämmin tullut maamme poliittinen johtaja.

Teuvo Pohjolainen keskittyy artikkelissaan ylhäältä, parlamentaarisen järjestelmän kautta tulevaan kansanvaltaan ja alhaalta, kuntalaisten itsehallinnosta nousevan kansanvallan kohtamiseen aluehallinnon tasolla. Tämä aluehallintoporras on kuitenkin kauimpana kansanvallan lähteistä koko hallintokoneistossa. Tarkastelukohdeeksi on valittu rakennerahastojen hallinnointi ja varsinkin sitä sääntelevä laki rakennerahastojen kansallisesta hallinnoinnista (1353/1999).

Pohjolainen toteaa (s. 99), että parhaimmillaan aluehallinnon järjestelyissä voisi toimia aito kansanvaltojen kohtaaminen, jossa eri lähtökohdista

muodostuvat arvot ja niihin pohjautuvat näkemykset alueen kehittämistä voisivat tulla avoimeen keskusteluun. Ideaalitapauksessa voisi kuvitella ratkaisujen heijastavan vilpittömää pyrkimystä siihen "alueen hyvään", mihin tarkoitukseen aluepolitiikka ja -kehitystyö tähtäävät. Pahimmillaan aluehallinnossa ei olekaan kysymys erilaisten demokratioiden kohtaamisesta ja kansanvaltaa edistävästä diskursista, vaan toimijoiden ja viranomaisten välisestä valtapelistä.

Näkökantansa Pohjolainen perustaa sille, että eurooppaoikeuden sääntelyyn perustuva kumppanuuskäsite ja sen yleisasetuksessa mainittu sisällöllinen vaatimus ei toteuta niitä hallinnon organisoimien ideoita, joille suomalainen hallinto-organisaatio on perinteisesti rakennettu. Maakuntien yhteistyöryhmiin tulevat mukaan lisäksi eri intressiryhmien ja mm. työmarkkinajärjestöjen kautta elementtejä, joita voidaan pitää kolmantena kansanvallan lähteenä; jonkinlaisena kansalaisyhteiskunnan kansanvaltana.

Aimo Rynnänen arvioi kirjoituksessaan, miten onnistuneesti perustuslakiuudistus vastaa kansalaisyhteiskuntakehitykseen ja kansalaisten itsehallinnon muodossa tapahtuvaan kuntien itsehallinnon vahvistamiseen. Erityistä huomiota on kiinnitetty kunnallisen itsehallinnon perustuslain-suojaan ja perustuslain puutteisiin kunnallisen itsehallinnon näkökulmasta.

Rynnänen toteaa (s. 128 alkaen), että uuden perustuslain säätämisen merkitys kunnallisen itsehallinnon kannalta oli lähinnä voimassa olevien säännösten yhteen kokoamisessa ja eräissä sanonnallisissa tarkasteluissa. Kunnallisen kansanvallan kannalta on kuitenkin vaarallista, että kuntien itsehallintoa määrittävät vuosikymmenten takaisten käsitysten sementoimat perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännöt myös muuttuneissa olosuhteissa. Perustuslakiuudistus osoittaa moniin uuden vuosituhannen haasteisiin, kuten muuttuneisiin demokratiakäsityksiin esim. suoran demokratian vahvistamisen kautta, puutteellista huomiota.

Rynnänen pitääkin todennäköisenä, että pian on edessä todellisen, 21 vuosisadan perustuslakihanke. Sen yhteydessä on keskusteluun nostettava myös kansalaisyhteiskunnan vaatimukset, itsehallinto, todellisen vallanjakoperiaatteen toteuttaminen oikeusvaltion takuuna sekä valtion rooli yhdentyvässä ja alueellistuvassa maailmassa.

Jukka Kultalahden artikkelissa käsitellään

empiirisestä metodista oikeustutkijoiden keskuudessa käytyä keskustelua, analysoidaan itse metodia ja esitetään tarkastelun pohjalta oma kannanotto sen käyttömahdollisuuksiin oikeustutkimuksessa. Lisäksi kirjoittaja pohtii empiirisen otteen käyttöön liittyviä ongelmia. Empiirisellä metodilla tarkoitetaan artikkelissa tietoista ja systemaattista pyrkimystä mahdollisimman eksaktin kokemuseräisen tiedon hankintaan ja hyödyntämiseen oikeustutkimuksessa (s. 135).

Perinteisen oikeustieteellisen ajattelutavan mukaan oikeusdogmatiikan tutkimuskohde – oikeus – sijoittuu ontologiselta statukseltaan pitämismailmaan (Sollen, Ought). Sitä ei voi sen vuoksi lähestyä empiirisille tieteille ominaisin metodein. Oikeusdogmatiikka, lainoppi hyödyntää miksi-kysymyksiin annettuja vastauksia vain, jos niillä on merkitystä säännön sisältöä koskevan kysymyksen kannalta. Muu oikeustutkimus, esimerkiksi ns. Tampereen koulun piirissä harjoitettu, saattaa asettaa miksi-kysymyksen pääongelmaksi pyrkiessään selittämään, miksi jokin säännös on sellainen kuin on. Lisäksi voidaan perehtyä siihen, miksi ja miten tietty säännös vaikuttaa yhteiskunnassa.

Kultalahden mukaan (s. 142) oikeuden ontologinen status ja oikeuden epistemologian ja logiikan peruskysymykset ovat ilmeisesti ainakin julkisoikeudellisessa tutkimuksessa huomattavasti monivaihteisempia, kuin mitä perinteisessä oikeusdogmaattisessa tutkimuksessa on lähtökohtaisesti oletettu. Hän toteaa (165-167), että empiirisellä tiedolla ja sen hankkimisen menetelmillä on annettavaa myös oikeustutkimukselle. Avoin, vakuuttava ja yhteiskunnallisesti hyväksyttävä argumentaatio kaipaa tuekseen myös yhteiskuntatodellisuutta koskevaa ja asianmukaisiin menetelmin hankittua tietoa.

Ilpo Paaso perehtyy artikkelissaan potilaan tiedonsaantioikeutta määrittäviin perusteisiin, erityisesti oikeudelliseen sääntelyyn, eettisiin normeihin ja informaatiostandardeihin sekä näiden keskinäisiin suhteisiin. Hän lähestyy teemaansa sekä yleisen oikeusteorian että lääkintäoikeuden teorian näkökulmasta. Informaatiostandardien ja yleiseen oikeusteoriaan nojaavien ajatustapojen ja mallien knittisen tarkastelun avulla pohditaan standardien (hoitava lääkäri, järkevä lääkäri, järkevä potilas, hoidettava potilas) hyödynnettävyyttä potilaan tiedonsaantioikeutta määrittävänä teoreettisena kehikkona.

Hänen mukaansa (s. 199-201) potilaan tie-

donsaantioikeuden laajuutta määrittäviä informaatiostandardeja voidaan perustellusti pitää lääkintäoikeuden yleisiin oppeihin kuuluvana teoreettisena rakennelmana. Standardeja pitää kuitenkin voida arvioida myös kriittisesti. Paason mukaan standardien silmiinpistävimmät ongelmat koskevat potilaan itsemääräämisoikeutta ja muiden potilaiden oikeuksia. Yleisesti informaatiostandardit ovat Paason mukaan niin läpinäkyvämpiä, että ne voivat katkeä potilaaseen kohdistuvan vallankäytön eettiset lähtökohdat ja moraaliset vaikuttimet. Näiden syiden johdosta hän pitää vaikeana standardeille perustuvan potilaan tiedonsaantioikeutta koskevan teoreettisen mallin rakentamista.

Raija Huhtasen artikkelissa liikutaan sosiaalioikeuden alalla. Hän käsittelee lapsen huostaanoton suhdetta kahteen perus- ja ihmisoikeuteen eli henkilökohtaiseen vapauteen ja perhe-elämän suojaan. Kirjoituksessa analysoidaan tahdosta riippumattoman toimen ja keskeisten vapausoikeuksien välistä jännitettä. Kirjoituksessa perehdytään perustuslakiin ja sosiaalilainsäädäntöön, Euroopan ihmisoikeussopimukseen sekä näiden kaikkien soveltamisratkaisuihin.

Huhtanen toteaa artikkelinsa loppuarvioissa (s. 229-232), että lastensuojelulain ilmaisut ovat tyypillisiä joustavia normeja tai yleislausekkeita, jotka jättävät päätöksentekijöille itsenäistä ratkaisuvalltaa. Lastensuojelulaki on hyväksytty eduskunnassa tavallisena lakina. Lain tai sen sisältämän huostaanottosäännöksen suhdetta henkilökohtaista vapautta suojaavaan silloiseen hallitusmuodon 6 §:ään tai muuhunkaan perusoikeussäännökseen ei arvioitu tuolloin erikseen. Hän toteaa, että piirre on ollut tyypillinen sosiaalihuoltoa ja terveydenhoitoa koskevalle lainsäädäntökäytännölle aina 1980-luvulle saakka. Oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja oikeus perhe-elämän suojaan vaikuttavat huostaanottopäätökseen yleensä samansuuntaisesti. Huhtasen mukaan ne velvoittavat tulkitsemaan tahdonvastaisen huostaanoton edellytykset ahtaasti. Tahdonvastaisessa huostaanotossa on kiinnitettävä erityistä huomiota asian selvittämiseen ja päätöksen perustelemiseen.

Kirjan viimeinen, Jaakko Husan artikkeli on oikeusvertaileva ja siinä käsitellään hallinnon ja oikeuden, toimeenpanovallan ja tuomiovallan sekä hallintoharkinnan ja oikeusharkinnan välistä rajanvetoa Suomessa ja Ranskassa. Tarkemmaksi tutkimuskohteeksi on valittu ranskalainen

instituutio Conseil d'Etat ja suomalainen korkein hallinto-oikeus. Conseil d'Etat on ylin hallintotuomioistuin, jolle kuuluu myös tehtäviä hallituksen neuvonantajana. Ranskassa hallintotuomioistuintimet ovat muodollisesti osa toimeenpanovaltaa eikä tuomiovaltaa.

Kirjoituksen varsinaiseksi vertailutehtäväksi (s. 235) on asetettu vastata siihen, kuinka Suomessa ja Ranskassa on ratkaistu tarkoituksenmukaisuus- ja laillisuusharkinnan välinen suhde julkista hallintoa koskevissa asioissa. Kirjoitus antaa lukijalle kattavan kuvan Conseilin rakenteesta, tehtävistä ja virkamieskunnan rekrytoinnista. Husa toteaa (s. 260) instituutioiden eroja ja yhtäläisyyksiä esitellessään, ettei instituutiota voida täysin rinnastaa, koska niiden tehtävät ja asema ovat niin toisistaan poikkeavia, jos huomiota kiinnitetään instituutioihin kokonaisuutena. Suomessa Conseilia vastaava elin olisi kenties orgaani, jossa yhdistettäisiin OM:n Lavo:n julkisoikeudellinen yksikkö ja eurooppaoikeuden yksikkö sekä KHO ja VM:n hallinnon kehittämisosasto. Lisäksi tämän elimen virkamiehistä 1/3 olisi koko ajan virkavapaalla hoitaen ministeriöiden ja muiden hallinto-organien asiantuntijatehtäviä.

Lopuksi Husa pohtii (s. 266), onko Suomessa omaksuttu tapa erottaa doktriinin ja instituutioiden tasolla tarkoituksenmukaisuus- ja oikeusturvakysymykset toisistaan todella onnistunut ja kestävä malli myös tulevaisuudessa. Koska hallinto- ja oikeusharkinnan välisen suhteen järjestäminen liittyy valtiovallan kolmijako-oppiin, pitäisi kolmijako-opin hänen mukaansa joutua perusteellisen uudelleen arvioinnin kohteeksi.

3. LOPUKSI

Tämän kirjaesittelyn lopuksi – juhlakirjan luonteen mielessä pitäen – voisi pohtia, mitä Riepuan edustamasta tutkimustraditiosta on tänä päivänä jäljellä. Juhlakirjan kirjoitusten perusteella ei juurikaan mitään. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö empirisillä olisi vaikutusta nykyisin tehtävään julkisoikeudelliseen tutkimukseen. Nykyään kiinnostuksen kohteet ovat laajenneet empirismin ulkopuolelle. Julkis- ja yksityisoikeudellinen sääntely lähentyvät toisiaan ja sekoittuvat toisiinsa. Esimerkiksi kunnallisissa ostopalveluissa joudutaan soveltamaan hallinto-oikeuden lisäksi sopimusoikeuden säännöksiä.

Oikeustiede on avautunut – kenties pakostakin – muita tieteenaloja kohtaan. Uutena oppiaineena voi opiskella esim. oikeustaloustiedettä. Tässä muuttuvassa, globalisoituvassa maailmassa perinteinen oikeusdogmatiikka ja tiukka oikeudenalajaottelu eivät enää vastaa ajan vaatimuksia. Tarvitaan laajempaa, monitieteistä näkemystä oikeuteen. Mielestäni julkis-oikeusoppiaineessa tämä oivallettiin jo 1960-luvulla.

Allekirjoittaneen subjektiivisen näkemyksen mukaan juhlakirjan artikkeleista nousevat keskeisiksi teemoiksi oikeusteoreettiset kysymykset, kansanvalta ja oikeusvertailevan tiedon tarve. Juhlakirjassa käsitellään oikeusteoreettisia kysymyksiä useassa artikkelissa. Laakso ja Paaso perehtyvät oikeusperiaatteisiin ja yleisiin oppeihin. Kultalahti käsittelee empirismia oikeustutkimuksessa. Toisena vahvasti esille nousevana teemana on kansanvalta. Pohjolainen ja Rynnänen nostavat esille kansanvallan puutteen alue- ja kunnallishallinnossa. Kirjasta ei löydy artikkeleita, jossa ei viitattaisi muiden maiden vastaavaan lainsäädäntöön.

Oikeusjärjestysten konvergoituminen, jolla tässä tarkoitan yhteisöoikeuden ja kansainvälisten sopimusten vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöön ja sen tulkintaan, lisää oikeusvertailevan tiedon tarvetta. Vieraiden mallien omaksuminen EU:n myötä suomalaiseen hallinto-oikeuteen ei ole sujunut ongelmitta. Lisätutkimusta näyttäisi kaipaavan esim. alue- ja keskushallinnon välinen tehtävä- ja toimivaltajako ottaen huomioon hallintoviranomaisten tehtävämuutokset viime vuosina.

Kuten juhlakirja-instituution tarkoituksena varmasti on, antaa Juhlakirja Esko Riepula erittäin hyvän ajankohtaiskuvan tämän päivän julkisoikeudellisesta tutkimuksesta. Kokeneet tieteenharjoittajat kirjoittavat omasta erikoisalastaan, tuoden näin oman kontribuutionsa laajempaan keskusteluun. Voin suositella kirjaa lämpimästi luettavaksi, koska se antaa edellisten lisäksi myös tietoa hyvin monelta oikeuden alalta. Lapin yliopiston entisenä julkisoikeuden opiskelijana voin todeta, että juhlakirjan kohde, Esko Riepula, on kirjansa merkkipäivänään ansainnut. Kirjan kirjoittajat ovat puolestaan onnistuneesti tuoneet esille nykyisen julkisoikeudellisen tutkimuksen monimuotoisuuden ja tulevaisuuden haasteet.

Marja Sutela